

Trong các bộ môn thuộc khoa học kinh tế, “kinh tế học phát triển” (1) thường được xem là một ngành sinh sau đẻ muộn mặc dù vấn đề phát triển kinh tế đã được đặt ra từ rất lâu trong lịch sử, ít nhất là từ thời đại của chủ nghĩa trọng thương. Từ năm 1945 trở đi, khi các vấn đề tái thiết, phục hồi và xây dựng đất nước, cũng như vấn đề làm thế nào rút ngắn hố sâu ngăn cách giữa các nước phát triển và các nước chậm phát triển đã trở nên vừa mang tính chất thời sự nóng hổi lại vừa có một ý nghĩa chính trị-xã hội phổ quát thì việc nghiên cứu, tìm hiểu về phát triển kinh tế đã thực sự bùng nổ mạnh mẽ ở nhiều nơi, đặc biệt là ở những nước phát triển. Khối lượng thư mục về phát triển kinh tế chiếm một tỷ lệ khá cao trong các thư viện của các trường đại học và các trung tâm nghiên cứu và hiện nay chưa ai

tổ tham khảo từ bên ngoài chứ không phải là những yếu tố nằm chính ngay bên trong của mô hình phát triển.

- *Khuynh hướng ngoại tại:* Dần dần, với sự phát triển thông tin trong một thế giới đa chiều và với sự bùng nổ của các vấn đề mang tính chất toàn cầu, người ta nhận thấy rằng “kinh tế học không thôi thì cũng chưa đủ” và điều cần thiết là phải tiến tới “những nghiên cứu về phát triển” (*development studies*) mang tính chất đa ngành. Theo nhận định của các tác giả thuộc khuynh hướng ngoại tại, sự hình thành “các nghiên cứu về phát triển” sẽ tạo ra cơ hội để phá bỏ những hàng rào ngăn cách các lãnh vực khoa học xã hội và khuyến khích có nhiều trao đổi hơn giữa các chuyên gia về phát triển trong nhiều lĩnh vực khác nhau: kinh tế học, xã hội học, văn hóa học, chính trị học...

VÀI SUY NGHĨ VỀ VIỆC GIẢNG DẠY BỘ MÔN "KINH TẾ HỌC PHÁT TRIỂN" TRONG NHÀ TRƯỜNG

TRẦN TRUNG PHƯƠNG

Có thể thống kê một cách đầy đủ tất cả các tài liệu văn bản có liên quan đến vấn đề này. Ngoài các giáo trình đại học được giảng dạy ở các trường, các tài liệu khảo cứu hoặc thông tin, vấn đề phát triển kinh tế cũng là một chủ đề thường xuyên của các hội nghị khoa học quốc gia, trong đó nổi tiếng hơn cả là Hội nghị thường niên về kinh tế học phát triển do Ngân hàng Thế giới tổ chức. Vì tầm quan trọng của vấn đề phát triển đối với các quốc gia, hiện nay, ở nhiều nước phát triển và đang phát triển, người ta đã thành lập các trung tâm, các viện chuyên nghiên cứu về các vấn đề phát triển, đặc biệt là phát triển kinh tế và phát triển xã hội.

Một cách chung nhất, có thể phân tích các nội dung nghiên cứu của kinh tế học phát triển trong 5 thập niên vừa qua thành hai khuynh hướng lớn sau đây:

- *Khuynh hướng nội tại:* Với khuynh hướng này, phát triển kinh tế được xem là một quá trình nội tại của hệ thống và chỉ bao gồm các yếu tố thuần túy kinh tế như tài nguyên, lao động, tư bản, kỹ thuật. Ở đây, các nhân tố phi kinh tế khác như văn hóa, xã hội, giáo dục, tâm lý... thường được tách ra khỏi các mô hình phát triển và được xem như là những yếu

Từ khi đất nước chuyển sang nền kinh tế thị trường, với một chính sách đổi mới và thích nghi dần, trong lĩnh vực đào tạo chuyên ngành kinh tế học đã có nhiều thay đổi quan trọng. Nhiều giáo trình kinh tế đã được biên soạn lại, cập nhật hóa hoặc bổ sung thêm nhằm trang bị cho người học những kiến thức có tính chất hệ thống thuộc từng lãnh vực chuyên môn rộng hoặc hẹp. Trong những thay đổi đó, việc chính thức đưa bộ môn “Kinh tế học phát triển” vào giảng dạy cho sinh viên các trường đại học khối kinh tế kể từ năm học 93-94 là một việc làm có ý nghĩa quan trọng. Điều đó chứng tỏ chúng ta đã ý thức được tầm quan trọng của vấn đề phát triển cũng như ý thức được sự cần thiết phải nghiên cứu vấn đề phát triển dưới góc độ khoa học thật sự.

Trong bối cảnh đó, việc biên soạn một giáo trình về bộ môn này như giáo trình “Kinh tế phát triển” của một tập thể tác giả (2) là một việc làm cần thiết và kịp thời, nhằm cung cấp cho sinh viên những vấn đề cơ bản nhất về phát triển kinh tế. Tất nhiên, đối với chúng ta, đây là một vấn đề còn rất mới mẻ, phức tạp và không thể hoàn thiện ngay trong một thời gian ngắn. Có lẽ điều quan trọng

nhất hiện nay là làm thế nào để cung cấp cho sinh viên những kiến thức căn bản nhất về các vấn đề của kinh tế học phát triển và qua đó, dần dần hình thành cho họ một phương pháp tiếp cận những vấn đề do bản thân ngành học này hoặc do thực tiễn đặt ra. Như đã trình bày sơ lược ở trên, bản thân kinh tế học phát triển đang có những biến đổi sâu sắc và đang có khuynh hướng trở thành một bộ môn có tính chất liên ngành, vượt ra khỏi những khuôn khổ chật hẹp của các khái niệm kinh tế học đơn thuần. Do đó, nếu không được trang bị những công cụ cần thiết về mặt phương pháp luận, người học rất có thể rơi vào một tình huống bị choáng ngợp bởi vô số các khái niệm, hiện tượng, dữ kiện, số liệu, quan niệm... trên cả hai bình diện lý thuyết và thực tiễn và cuối cùng sẽ không hiểu được thực chất của vấn đề phát triển trong một thế giới mà độ bất định và phức tạp của các vấn đề toàn cầu, trong đó có vấn đề về phát triển, đã trở nên sâu sắc hơn bao giờ hết.

Vì tầm quan trọng của những vấn đề do bộ môn này đặt ra, và cũng xuất phát từ khía cạnh sự phạm của bộ môn, nên chẳng phân biệt hai loại hình giáo trình khác nhau của cùng bộ môn kinh tế học phát triển: với loại giáo trình thứ nhất, kinh tế học phát triển sẽ được giảng dạy như một bộ phận của kinh tế học vi mô (ở năm thứ 1 hoặc thứ 2). Tất nhiên, những vấn đề kinh tế phát triển trình bày ở đây chỉ là những khái niệm cơ bản và phổ thông nhất, nhằm giúp cho người học bước đầu làm quen với một ngành học còn khá mới mẻ ở VN. Đến năm thứ 4 (hoặc bậc cao học), những vấn đề kinh tế học phát triển chuyên sâu hơn sẽ được giới thiệu một cách có hệ thống và được xét đến ở tất cả các khía cạnh khác nhau theo một khảo hướng có tính chất liên ngành. Ngoài ra, những hình thức giảng dạy theo kiểu chuyên đề sẽ giúp người học đi sâu hơn vào từng khía cạnh để sau này có thể trở thành một chuyên gia về phát triển. Với những kiến thức căn bản và chuyên sâu này, người học có thể được đào tạo tiếp ở các ngành đòi hỏi nhiều nghiệp vụ kỹ thuật như “hoạch định phát triển” (*development planning*) hoặc “quản trị phát triển” (*development management*) đã trở nên rất phổ biến ở các nước phát triển ■

(1) Chúng tôi đề nghị nên dùng thuật ngữ *kinh tế học phát triển* để chỉ ngành học này. Ở đây “kinh tế học phát triển” bao gồm cả kinh tế học về phát triển lẫn kinh tế học của phát triển.

(2) *Kinh tế phát triển* (Tập 1), Trần Thị Bền, Phan Thúc Huân, Nguyễn Thành Phong, Trần Võ Hùng Sơn, 1994, Trường đại học kinh tế TP HCM.